

KERTINĖ PARAŠTĖ

Pragmatikas iš Texas keistoje simbolių karalystėje

James Baker memuarai

Pakilusi į kovą už nepriklausomybę, Lietuva vėl ryškiai įsirašė į šiuolaikinę istoriją. Pernai išleistose JAV diplomatu, senatorių, valstybės vyrų knygose kalbama apie nesenus istorinius pasikeitimus ir neišvengiamai apsisistojama prie Lietuvos.

Senatorius Alphonse D'Amato savo autobiografijoje Lietuvai paskiria išsilaikantį skyrelį, kuriame jis pasididžiuoja savo išskirtine parama lietuviams. JAV ambasadorius Maskvoje tais lemtingais metais, Jack Matlock, Jr. savo knygoje *Imperijos autopsija* išsamiai nagrinėja Lietuvos vaidmenį imperijos sugrįžime ir kritiškai peržvelgia George Bush administracijos politiką. O metams baigiantis pasirodė tuometinio JAV valstybės sekretoriaus James Baker atsiminimų tomas, pavadintas *Diplomatijos politika: revoliucija, karas ir taika nuo 1989 iki 1992*.

Tais metais, kurie radikaliai pakeitė pasaulį, galingiausios laisvojo pasaulio valstybės vykdytoju tada tapo „akominiu kūju“ pramintas ilgametis prezidento Bush'o draugas, kurio specialybė buvo JAV partinė politika. Į tarptautinę areną Baker įžengė kaip lojalus Bush'o komandos žaidėjas ir patyręs administratorius, isitikintis, jog visas problemas galima išspręsti „racionaliai“ galvojant, kantriai tariantis, pasikeičiant nuolaidomis ir siekiant praktiškų tikslų. Jis save vadina „realistu“, „pragmatiku“,

kuriame žodis „vizija“ skamba netikroviškai.

Beveik 700 puslapių knygoje labai nedaug naujos informacijos. Autorius neįveda skaitytojo į uždarus posedžius ar į savo paties pasiekimus ir neišvengiamai apsisistojama prie Lietuvos. Senatorius Alphonse D'Amato savo autobiografijoje Lietuvai paskiria išsilaikantį skyrelį, kuriame jis pasididžiuoja savo išskirtine parama lietuviams. JAV ambasadorius Maskvoje tais lemtingais metais, Jack Matlock, Jr. savo knygoje *Imperijos autopsija* išsamiai nagrinėja Lietuvos vaidmenį imperijos sugrįžime ir kritiškai peržvelgia George Bush administracijos politiką. O metams baigiantis pasirodė tuometinio JAV valstybės sekretoriaus James Baker atsiminimų tomas, pavadintas *Diplomatijos politika: revoliucija, karas ir taika nuo 1989 iki 1992*.

Daug kas tikėjosi šioje knygoje atrasti Baker'io atsaką į Amerikos pasklidusių Bush'o administracijos užsienio politikos kritiką: į tvirtinimus, kad Washington'as nesugebėjo suprasti padėties niuansų, per ilgai laikėsi įsikibęs Gorbaciovos rankovės, neįvertino okupuotųjų tautų reikšmės ir, tarp kitko, per ilgai uždelė Lietuvos nepriklausomybės pripažinimą. Autorius į šią kritiką neatsako. Jis tepakartoja: jog JAV politika buvusi nuosekli ir protinga, ką rodo jos pasekmės – Sovietų Sąjungą sugrūvo, buvo išvengta karo. To siekdami, rašo Baker, mes „balansavome principus ir interesus, realizmą ir idealizmą bei kūrybingą diplomaciją“. Jis, netiesiogiai patvirtina, jog Bush'o administracija neturėjo savitos politinės vizijos ir pasitenkino atsargiu reagavimu į pasikeitimus Sovietų Sąjungoje.

Po Baker'io stambiausia figūra šioje knygoje yra tuometinis SSRS užsienio reikalų ministras Eduard Ševardnadze. Besiderėdami jiedu susidraugavo; autorius bei kai kurių knygų recenzentų nuomone, toji draugystė padėjo išvengti didesnio kraujo praliejimo.

Baker priminė Ševardnadzei, jog JAV jau 40 metų nepripažįsta Lietuvos jungimo į Sovietų Sąjungą, o Amerikos visuomenė „tvirtai identifikuoja“ su Baltijos tautomis. „Norėjau, kad Ševardnadze suprastų, jog prezidentas [Bush'as] negali nukrypti nuo tos pozicijos, net jei jis to ir norėtų – ko jis nenori“, paaiškina autorius.

Autorius prabėgom išreiškia pasitenkinimą, kad Baltijos valstybės atgavo savo nepriklausomybę. Tačiau jo pagrindinis rūpestis yra JAV-SSRS santykiai: „Bet koks Maskvos mėginimas jėga tramdyti Vilnių būtų apribojęs mūsųėjimus plategėje JAV-SSRS dienotvarkėje“. Smurtui suliepsnojus 1991 m. sausio 13 d., jis rašo: „Negalėjome ignoruoti sovietų elgesio, bet taip pat negalėjome prarasti sovietų bendradarbiavimo Persų įlankos karo išvakarėse“.

Baker yra atsargus pasakojojas, retai parodo savo jausmus. Bet jis neslepia savo nepasitenkinimo lietuviams. Latvių ir estų politiniai vadovai jam padarė geresnį įspūdį, kaip praktiškesni ir „racionalesni“ asmenys. Landsbergio ir Vagnoriaus užtikrinimu, kad jie reformuos ir privatizuos ūkį, JAV valstybės sekretorius išklauso skeptiškai, suabejoja, ar jų žodžius lydys veiksmai.

Lietuviai Baker'ui atrodo „labai dogmatiški“, nes jie reikalavo, kad iš Lietuvos bematant pasitrauktų sovietų kariuomenė ir panašiu „neįmanomų“ dalykų. Prezidentui Bush'ui jis taip rašė: „Gal lietuvių tyčia pozuoja ir jų pozicija pasidarys racionali, kai jie pradės tiesiai derėtis su sovietų kariniais atstovais. Mes neturėtume įsiterpti tarp jų ir sovietų, bet laikytis nuosaliu ir abi puses raginti, kad jos susitartų“.

„Laisvojo pasaulio“ vadovė užima neutralią poziciją tarp ginklais žvangančio totalitarinio okupanto ir beginklės oku-

„Užjūrio lietuviai“ atkeliavo pas mus

PAULIUS JURKUS

1995 metų vasarą mus pasiekė pirmieji egzemplioriai knygos *Užjūrio lietuviai – vardai ir veidai*.

Anksčiau buvo garsinta spaudoje, kad pasirodys tokia knyga. Ji buvo laukiama, nes Lietuva tiek metų neturėjo natūralių ryšių su užjūrio lietuviams. Reikia juos pažinti ir sužinoti, kas jie tokie, kuo įprasmino laiką, būdami emigračioje.

Tokią darbą suorganizuoti tinkamiausias buvo Vytautas Maželis, jau 1989 metais dalyvavęs Lietuvoje bendroje fotografijoje. Ir Algimantas Kezys, žinomas iš parodų ir solidaus *Retrospektyvos* albumo.

Sumanytam planui artimiausias buvo Vytautas Maželis, jau 1989 metais dalyvavęs Lietuvoje bendroje fotografijoje. Ir Algimantas Kezys, žinomas iš parodų ir solidaus *Retrospektyvos* albumo.

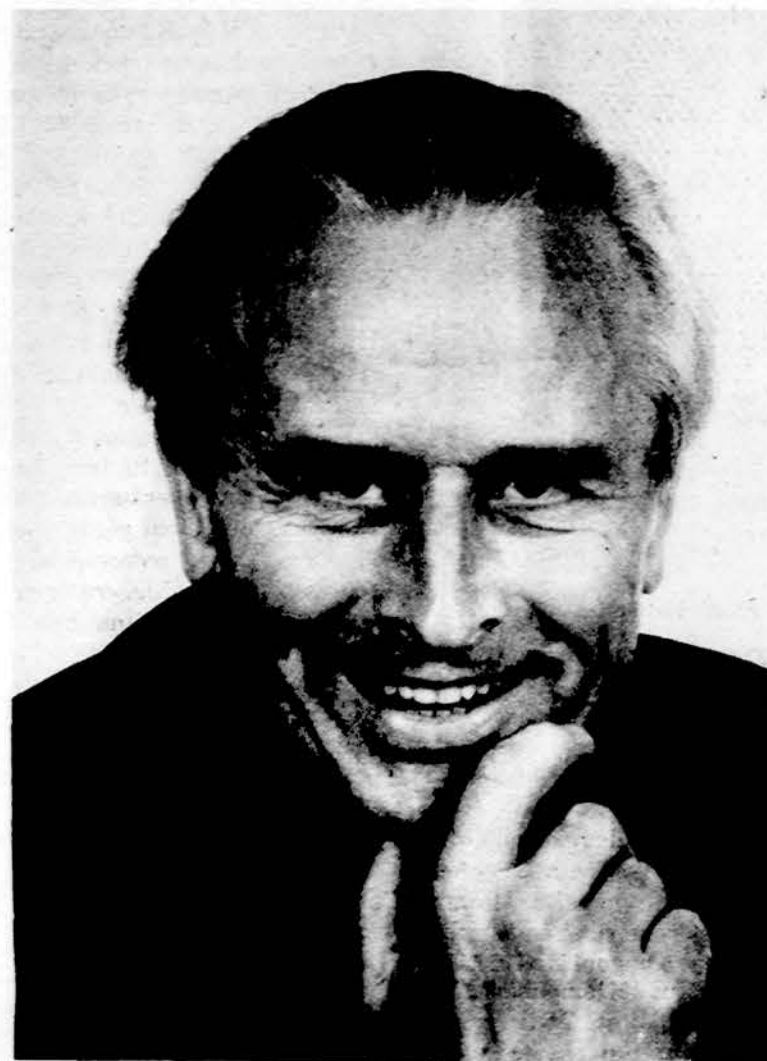
Dar prisidėjo ir viena palanki aplinkybė: Antanas Skaisgiris buvo pakviestas būti Tautos fondo atstovu Lietuvoje. Jis buvo kviečiamas į Tautos fondo metinių suvažiavimus, kurie vyko New York'e. Čia jis turėjo progos su albumo dalyviais plačiai

puotos tautos. „Pragmatikui“ Bush'ui tai buvo visiškai logiška, praktiška politika. Todėl jis mėgėna padėti lietuviams ir Mėgėnai „užmegzti dialogą“, todėl jis ragina Kazimierą Prunskienę laikinai užaldyti Nepriklausomybės deklaraciją. Autorius neabejoja, kad Lietuva „nepasieks de facto nepriklausomybės be dešimčių nuolaidų“.

Autorius taip pat tvirtina, jog iš trijų Baltijos tautų lietuvių esantys nepakankiamai rusų atžvilgiu. Jis jautė, jog lietuvių kai kuriuos Lietuvos piliečius laiko „lygesniais už kitus“ (t.y., apriboja ne lietuvių kilmės piliečių teises). Tokį jų požiūrį Baker aiškina tuo, kad komunizmas „išaldė senuosius tautiškus priešiškus“.

Taip Baker atsilygina tiems įkyriems ir nepragmatiškiems lietuviams. Tokie apibendrinimai nėra buvusi Valstybės sekretoriaus gilesnių studijų išdava. Atrodo, jog jis tepakartoja tai, ką prie pusryčių stalo perskaidydavo jam trumpai ir paprastai padėtį susumuojančiuose memorandumuose. Todėl Rusijos ar Vidurio-Rytų Europos istorija, kultūra, idėjų ir simbolių pasaulis šiam pragmatikui tera tolima abstrakti erdvė.

„Aš tikiu, kad norint ką nors nuveikti, nėra būtina teoriškai žinoti“, rašo Baker'is. „Visad geriau jaučiuosi veikdamas, o ne apmąstydamas“. Tie žodžiai tiksliai apibūdina Baker'io ir Bush'o politikos pobūdį. 1989 metais tapęs prezidentu, Bush atleido beveik visus buvusio prezidento Reagan'o patarėjus, įskaitant ir „sovietologus“ bei Vidurio-Rytų Europos žinovus. Sprendimai buvo daromi siaurame, uždarame „pragmatikų“ ir „prak-

Algimantas Kezys

Jo paroda „Grižtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos“ kartu su jo knygu ir leidinių ekspozicija šiuo metu vyksta Lietuvos dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

išskalbeti ir iš tu kalbų suformuoti albumo įvaizdį.

Tuo metu Algimantas Kezys buvo užimtas savo naujo albumo

tyškų politikų ratelyje. Taip lemtingaisiais metais Baltuosiuose rūmuose žiojėjo intelektualinė tūsta.

Visa, kas netelpa į paprastos kalbos ir „pragmatiškos“ politikos dėžutę, Baker'ui tera „simbolių“ karalystė. Lietuviai ir sovietai turėtų tikroviškai tartis, daryti abipuses nuolaidas (kaip tai jam įprasta JAV politiniame procese), o jie yra taip įsispainioję ir savo skirtingu „simbolių“ raizginus, jog jie nesitaria. Reikia dialogo, o dialogo nėra. Netekęs kantrybės – knygoje retas įvykis – Baker pareiškia, jog Maskva ir Vilnius „prasilenkia, kaip laivai naktį, nepradedami dialogo“. Ir lietuvių, ir sovietų nesugeba įžvelgti dalyko esmės – kurią aiškiai įžiūri „simbolių“ ir abstraktybėmis neapraigytas Baker!

Autoriaus „pragmatiško“ pasaule-vaizdžio gali pakakti, ginant respublikonų partijos interesus ar sprendžiant administracines problemas. Daugiasluoksniėje ir daugiabalsėje tarptautinėje arenoje toksai ribotumas gali būti pavojingas. (Kai Ševardnadze Baker'ui „paaiškina“ SSRS daugiatautiškumo problemas, Valstybės sekretorius nesuviskvoja, jog jis ką tik išklause padailinto, bet iš esmės lenininio pamokslėlio ir jį pavadina „kupinu niuansų ir aistringų“.)

Toksai išpūdis išlieka ir perskaicius buvusio JAV Valstybės sekretoriaus knyga – jog 1989-1992 metų įvykių neimama išprausti į utilitarinio pragmatizmo rėmus. Ar į provincialaus JAV politikos pasaulevaizdį.

ruošimu, bet jis prisidėjo prie šio bendro sumanymo. Kazys Daugėla tikrino savo fotoarchyvą, į Lietuvą siuntė didelius archyvo turis ir kitą reikiama parama. Daugiausia laiko turėjo Vytautas Maželis, tikras portretistas. Jis ir parodė daugiausia energijos, organizuojant šį albumą. Jo išleidimui kaupė lešas.

Sudarytojas Antanas Skaisgiris, grįždamas į Lietuvą, išsivežė

daug nuotraukų ir su savo štabu emė apipavidalinti albumą. Leidinio dailininkas buvo Romas Dubonis, redaktorė – Milda Šeškuvienė. Jie apsprendė albumo stilių: dešiniame puslapyje bus didelė portretinė nuotrauka, apačioje po nuotrauką, kairėje, vaizduojamo asmens vardas, pavardė, data, kada nuotrauka daryta. Dešinėje po nuotrauką – fotografu pavardė.

Puslapis kairėje skiriamas tekstams. Aukštai didelėm raidėm vardas, pavardė to asmens, čia vaizduojamo. Toliau surašomos svarbiausios žinios apie asmenį, jo veikla, jo darbai, kūriniai. Medžiaga išdėstoma dviem stulpeliais. To paties puslapio apačioje dedamas angliskas teksto vertimas.

Tekstus parašė Beatrice Kleizaitė-Vasare. Anglų kalbą vertė Ema Matulytė, Emilija Endziulaitienė, Rima Masiulis. Tokioje tekstų gausybėje, kur pilna įvairiausių terminų, neišvengiamai įsibrauna ir netikslumai. Bet ką padarysi – pagrindinės žmogaus aptarimo žinios išlieka.

Albumo turinys

Knyga turi 280 puslapių. Formatas – 29 x 22 cm arba 1¼ x 8½ colio. Iš viso yra 137 nuotraukos. Iš jų: Kazys Daugėlos – 31, Algimanto Kezys – 24, Vytauto Maželio – 82.

Nuotraukoje dažniausiai būna vienas žmogus – portretas, bet fotografai kartais gaudė pokalbius dviejų, trijų, net keturių. Yra dvi nuotraukos su devynių asmenų grupe: viena nuotrauka – šeši asmenų; dvi nuotraukos – keturių asmenų; keturios nuotraukos – trijų asmenų ir 17 nuotraukų, kur vaizduojami du asmenys.

Kartais tas pats žmogus kartojasi keliose nuotraukose. Pavyzdžiui, grįždamas į Lietuvą, išsivežė (Nukelta į 4 psl.)

Vytautas Maželis (autoportretas)

Kazys Daugėla

Algirdas Landsbergis

Ar tokia yra Lietuva?

Algimanto Kežio žodis, tartas per jo parodas „Grižtančių paukščių preliudijos“ atidarymą, vykusį 1996 m. sausio 20 d. Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois.

Netinau, kokias šių mano montažuotų fotografijų prasmes suvokia žiūrovas: ši paroda tarsi metaforų žaidimas, kurio taisyklių niekas, net ir pats parodos autorius, nežino. Visos nuotraukos turėtų būti apie Lietuvą, arba tiksliau – apie šio keliauninko po Lietuvą įspūdžius. Tačiau lengvai atpažįstamos Lietuvos čia nėra... vos kur ne kur prasimūša ornamentuoto stogelio fragmentas ar atsimuša akis i liūdną rūpintojėlio atvaizdą. Nėra aiškių pilių ar katedrų kadru. Vien fragmentai, kurių geografinę padėtį ar etnografinę kilmę sužinome iš katalogo viršelyje išspausdinto žodžio: „Lietuva: bevardės impresijos“.

Man, šios parodos autoriui, būtų labai smalsu sužinoti, ką tos bevardės impresijos apie Lietuvą sako Lietuva gerai pažįstamam piliečiui. Ar čia vaizduojama Lietuva tikra, ar tai tik neaiškios impresijos, neturintios stipraus geografinio inkaro? Palaikydami svajones apie šį bei tą, ir tiek.

Na, gal reikia šios parodos autoriui šiek tiek pasiaiškinti. Taip, šie vaizdai yra apie Lietuvą. Grižtančių nuotraukos, pajūrio bangos, medžiai, kuriuos būtų galima užtikti ir kitame krašte, buvo mano nufotografuoti Lietuvoje. Kalbant apie fotografuojantį subjektą ir fotografuojamą objektą, norėčiau atkreipti jūsų dėmesį į neseniai Kultūros baro-je išspausdintą Regimanto Tamošaitis straipsnį „Pasaulis bangoje ir pavidaluose“ (1996, Nr. 12). Reconnuodamas vieną mano fotografijų knygą, straipsnio autorius ima medituoti apie joje išspausdintą fotografijas ir prisena labai įdomių metafizinių išvadų. Jis taria, kad mano sukurti vaizdai turi „išprastancias prasmes“, kurios nesutampa su savo finišuose rėmuose, veda akį į aukštesnes sferas.

Ant Regimanto Tamošaitis, jei pasaulis yra vienas didelis objek-

Algimantas Kežys. Visos trys nuotraukos šiame puslapyje iš fotomonialinio parodos „Grižtančių paukščių preliudijos: Lietuva – bevardės impresijos“, šiuo metu vykstancios Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

tas ar individas, kurio kitos apraiškos, kaip, pvz., „aš“, „tu“, „subjektas“, „objektas“ nėra individualizuotos, o tos pačios sąmonės projekcijos, tai mums pažįstamos būtytės, kaip Dievas, pasaulis, sąmonė, „aš“ turi būti sakomos vienaskaitos forma. Į šią būtytės vienovę, taria Tamošaitis,

ir akverbiasi Kežio žvilganis, fiksuodamas transempirinius ir transindividualius žmogiskosios neapibrėžtumo ženklius. Perskaitęs šiuos žodžius, tariau sau: ką aš čia fotografuoju? Lietuvą ar individualybę praeinančią metafizinę prasmę universalumą? Straipsnio autorius

tvirtina, kad ką darau, tikrai yra viena. Nušvinta man akys, ativeria anksčiau matytas horizontas nauju rakuru.

Pagal šiuolaikinių fizikos mokslų hipotezes, i mūsų pasaulio elementarią sudėtį galima žiūrėti dvejopai: kvantu, t.y. dalelių, arba bangų aspektu. Dalelytės parodo, kad materialioji būtis yra susiskaldžiusi į dalis, tarsi lašus, o banginės mato pasaulį susiliejusį į vieną, kuriame lašai iširpsta, tampa tarsi vandenynu. Kiekvienai sąmone apdovanotai būčiai tenka suvokti save ir savo veiklą šių dviejų sąvokų sankryžoje. Kas aš esu? Ar esu antropocentrinė sąmonė, suponuojanti, kad ji yra visatos centras, ar realaus pasaulio ieškojimas, pasaulį suprantant kaip nedalomą, neturintį privilegijuotą ontologinių sričių? Ar žmogaus veikla, kalba, menas yra narcizinė, solipsistinė laikysena, klausia Tamošaitis, ar Didžiosios Sąmonės pasireiškimas?

Pagal tradicinę meninės raiškos sampratą, kūrėjas savo kūrinys išsako savo mintis, jausmus, pažintis, patį save. Jei žvelgiame į save kaip į bangelių padarus, toks savosios veiklos supratimas yra per siauras. Žmogaus būtis ir jo veiklos pasireiškimai yra glaudžiai susiję su tikrove, su pasauliu, kuris, pagal šią teoriją, yra vienas. Tokioje santvarkoje, kaip jau sakytą, subjektas ir objektas, Dievas, pasaulis, sąmonė, „aš“ susilieja. Esame bangelės, plūduriojančios plačiame okeane, kuriame aiški individualybės atributų nesimato.

Tačiau mums pažįstamas pasaulis nėra vien baltas ir juodas, bet yra ir margas. Tamošaitis toliau rašo: „Visuotės matmuo nepašiekina daikto substancialumo ar asmens individualumo. Pasaulis sėkmingai egzistuoja ir bangos, ir dalelių (kvantu, genu) pavidalu. Todėl visiškai asmens neatliepiantis būties matymas, bent jau mane, nesturi vertės“. Taigi yra imanoma iš žodis ir antitezės sudaryti sintezę.

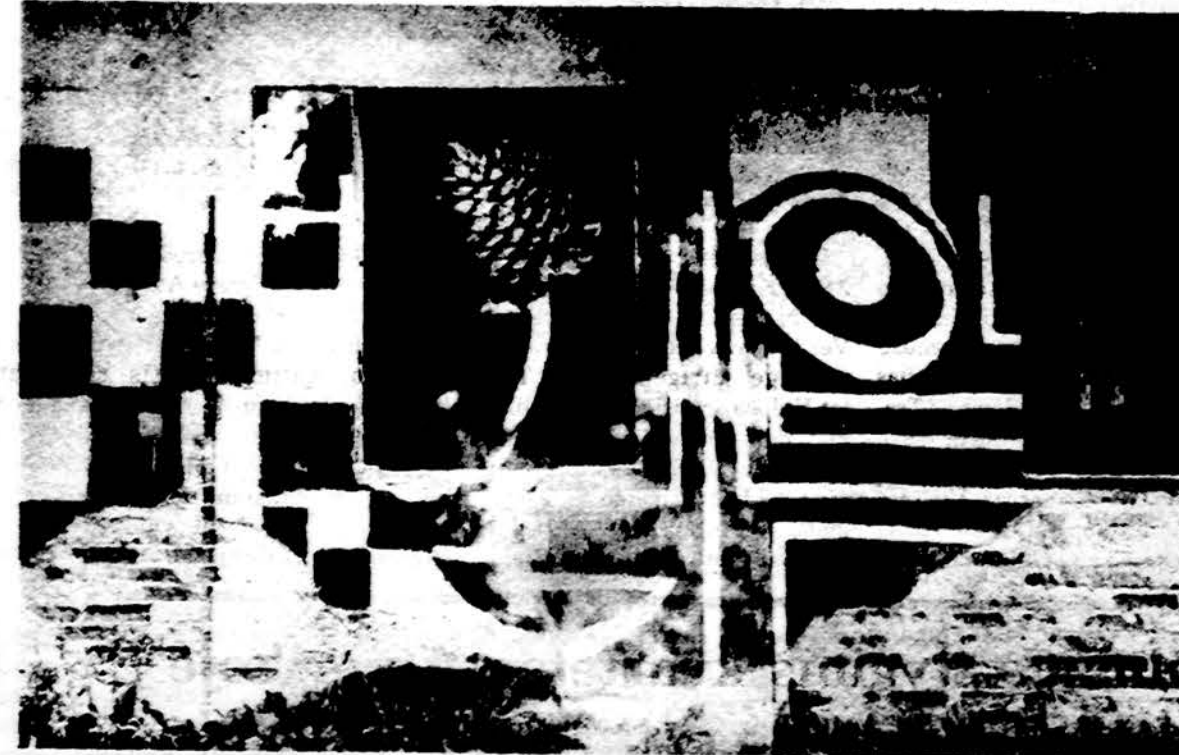
Mums žinoma aksioma, kad vaizduojant meną daiktus, rodome jų išorę, jų fenomenas. Kokia

tikroji jų fizinė sudėtis ar metafizinė esmė, jau ne aprašyk lau- kas. Tikrovėje lašai galbūt susilieja i vandenyną, dalelytės galbūt išlieka individualios ir jūros gėlmės. Labai norėtusi tą vandenyną perskrostiti, suvokti jo giliąsias paslaptis. Bet kol kas plaukiame jo paviršiumi, stebimės atspindžiais, individualios bangelėmis, dalelėmis ir tiek.

Norėčiau, kad mano fotografijoje vaizduojamas pasaulis, arba kaip šioje parodoje – mūsų Lietuva, taptų universalesnis, negu iš tikrųjų yra. Būčiau nieko prieš, jei mano montažuotos su- trupejusio rūpintojėlio vaizdas atspindėtų ne vien Lietuvos peiza- žo vienišumą, bet ir, tarkim, patį visatos Pradžią; kad mano Palangos Baltijos jūros fragmen-

tai suprotų universalesniais, gėlmės slypintių vargonų tonais; kad susimąstiusio Lietuvos gyventojų poza išreikštų visžmo- giškesnį jausmą ir minčių gamą. Bet kol mano sukurtas vaizdas nepretenduoja i tokias aukštu- mas, tol tegul bus jam leista pasi- vaikščioti žemė, po mano lanky- tus Lietuvos miestus, lygumas bei kalvas.

Vytautas Plukas

Knygos kalba, keliauja, žūna ir gimsta

(Iš bibliofilo užrašų)

Prieš 2,000 metų garsiojoje Aleksandrijos (Egipte) bibliotekoje buvo surinkta daugiau kaip pusė milijono papyro ritinių, kurie sugėdė. Tai buvo didelis smūgis tuometinei helėnistinei kultūrai.

JAV Kongreso bibliotekoje, Washington, D.C., didžiausioje pasaulyje, yra sukaupta daugiau kaip 108 milijonai knygų įvairiomis kalbomis, žemėlapių ir kitų kultūros turtų. Kongreso biblioteka naudojami apie 900,000 žmonių į metus, nors laikoma, jog 44% Amerikos mokančiųjų skaityti suaugusių niekuomet nėra akaitę bent vienos knygos...

Na, daug kitų Amerikos ir pasaulio didžiųjų miestų bibliotekų turi milijoninius knygų fondus.

Vis dėlto bausi pagalvoti, jeigu, pavyzdžiui, įvyktų stichinė globalinė nelaimė ir visos pasaulio bibliotekos būtų sunaikintos. Vėl reiktų viską pradėti iš pradžių. Bet iš ko mokytumėsi?

Dar. Naujojo elektroninio amžiaus žynjai pranašauja „bepopierinę“ bendruomenę, kurioje kiekvienas samuo galės komunikuoti ir gauti informaciją elektroniniu būdu, o knygos ir bibliotekos, kokias mes jas šiandien žinome, pranyks. Jos bus kompiuterizuotos... Vargu ar jos nugalės dabartines...

Rašau čia apie knygą, kaip žmonijos didelį turtą, sukaupę žminti ir protą ant popieriaus, ir tik noriu, aplamai, pabrėžti knygos vertę.

Kalifornijoje yra net dvi prezidentinės bibliotekos: prezidento Richard Nixon tėviškėje,

Yorba Linda vietovėje, apie 25 mylias į pietryčius nuo Los Angeles centro. Netoli nuo gimtojo namelio yra jo ir jo žmonos kapas.

Į šiaurės vakarus, už 50 mylių nuo Los Angeles centro, ant 29 iš 100 akrų ploto Simi kalnagūbryje yra neseniai pastatyta, 57 milijonus dolerių kainavusi prezidento Ronald Reagano prezidentinė biblioteka – muziejus.

Abiejų bibliotekų statyba finansuota donių piliečių sudėtų fondų.

Prezidento Reagano bibliotekoje-archyvuose rasite 47 milijonus rankraščių, 1,160,000 foto- nuotraukų, 550,000 filmų, 25,000 video juos- tų, 26,000 garso užrašymų, 75,000 muziejus objektų, 15,000 knygų, 25,000 periodinių lei- dinių ir 7.5 milijono susirašinėjimo lapų...

Tai didelis turtas, kuriuo veitui naudojasi istorikai, rašytojai, tyrinėtojai, studentai ir kiti prezidento Reagano veikla susinteresuoti asmenys.

Klausite, kodėl aš apie tai rašau? O dėl to, kad vienoje ekspozicijos sekcijoje, labai vaiz- džiū būdu, yra iškeliamos prezidento Reagano pastangos padėti ir gelbėti disidentus-kovo- tojus dėl laisvės ir žmogaus teisių.

Toje sekcijoje yra išdėstyta trylikos pavienių stovų, pažymintų Afganistano, Armėnijos, Kubos, Lenkijos ir buvusios Sovietų Sąjungos disidentus ir laisvės kovotojus, kuriems tiesiogiai yra padėjęs ir juos rėmęs prezidentas Reagano savo prezidentavimo metu.

Pažymėtina, kad tryis iš trylikos stovų liečia lietuvius ir Lietuvą. Viename yra išstatytas 1985 metais Vilniaus universiteto studentų leisto žiniaraščio *Juventus Academia* numeris, gražiai aptariantis prezidento Reagano rodomas

pastangas dėl žmogaus teisių ir prašas padėti Lietuvai.

Antras yra skirtas kun. Alfonso Svarinsko nuotraukai ir jo kančios kelio aprašymui. 1988 metais prezidentas Reagano asmeniškai veikė Sovietų valdžią dėl kun. Svarinsko išlais- vinimo. Jį parėmė 25 senatoriai. Misija pa- vyko: kun. Svarinskas buvo išlaisvintas ir išleistas į Vakarus, be teisės grįžti i Sovietų Sąjungą. Išleistas, jis apsigyveno Vakarų Vokietijoje. Mes šiandien gerai žinome, kur yra ir ką veikia monsijras kun. Svarinskas. Stengiuose informacijai tove papildyti.

Trečiame stove, sekcijos centre, dėmesį patraukia knygelė žiniomis viršeliais. Tai *Balsas iš laisvės kabo*. Autorius – „Klajūnas“. Tai eilių, parašytų sovietiniuose lageriuose ir „ligoninėse“, rinkinių, kurių tikras autorius yra dr. Algirdas Stanevičius, dedikavęs ir dovanojęs knygą prezidentui Reagano kaip padėką. Tai vienintelė knyga, išstatyta toje sekcijoje. Kituose stovuose yra išstatyti do- kumentai, pagrindinės spaudos pavyzdžiai, etc.

Prezidento Reagano biblioteka per metus vidutiniškai apžiūri apie 190,000 lankytojų. Lietuvių studentų žiniaraštis, kun. Alfonso Svarinsko nuotrauka ir dr. Algirdo Stat- kevičiaus knyga kalba...

Mums yra gerai žinomas Jack London (1876-1916) vardas ir pažįstami jo raštai.

Šiaurinėje Kalifornijoje, Mėnulio slėnyje (Valley of the Moon), tarp vynuogynų, prie Glenn Ellen vietovės yra jo buvusis ekspe- rimentinė ferma, kurioje vadino Grožio „ran- ča“. Joje jis gyveno (nuo 1905 iki 1916 metų), kūrė ir mirė. Tenai yra ir jo kapas.

Dabar ta ranča paversta valstijos prižiū- rimum istoriniu parku. Viename iš pastatų yra iškurtas muziejus. Jame tarp kitų eksponatų yra išstatyti jo raštai ir jų vertimai i svetimas kalbas. Pasigedau jo raštų lietuviškų vertimų. Bičiulių Lietuvoje pagalba gavau du vertimus: viena, truputį aptrintą ir išleistą dar sovietinėje Lietuvoje *Rytas aušta* (Breaking Daylight), ir visiškai naują laidą *Smokas Belju* (Smoke Bellew). Nusiumčiau i Jack London muziejų, kurį per metus aplanko 80,000 žmonių.

Spraga ekspozicijoje užpildyta. Knygos jau kalba...

Čikagoje, beveik miesto centre (60 West Walton Street), yra masyvi, keturaukštė, privati (iš privačių antra didumu JAV), garsi ir prestižinė Newberry biblioteka. Joje yra sukaupta apie 1.5 milijonai retų ir vertin- gusių knygų, 5 milijonai manuskriptų, 75,000 žemėlapių ir dar daug kitų kultūros turtų. Ja naudojasi mokslininkai, rašytojai, aspirantai visokiems moksliniams laipsniams ir kiti kvalifikuoti asmenys.

Domiuosi lietuvių asmenvardžių ir vardu kitimu už Lietuvos ribų. Gavau leidimą ta biblioteka naudoti. Po savaitės, prieš grįžtant namo i Kaliforniją, kilo mintis patikrinti, kas gi yra tame kultūros lobyne sukaupta apie Lietuvą ir lietuvius, ypač apie Amerikos lietu- vius. Galvoju: Čikaga gi skelbiama Amerikos lietuvių „sostine“, taigi čia dera ir būtina mus ir mūsų kultūrą tinkamai reprezentuoti.

Apsivylimas. Radau vieną vienintelį tomelį, susidedantį iš P. Mulevičiaus (1919 metų) *Prano* (1915 m.), kun. P. Saurusaičio (1919-1920 m.), J. Gabrio, J. J. Hertmonovičiaus, dr. J. J. Bielskio (1918 m.), T. Shamis (1920 m.), dr. J. Shliupo (1915 m.) ir T. Norus-J. Zilius paruostų plonų brošiū- rėlių apie Lietuvą ir lietuvius. *Ir daugiau nie- ko...* Štai kiek teįstengė Amerikos lietuvių „sostinė“ šviesuoliai. Omenyje labiau turii

pokarinius „dypukus“, turėjusius pasirinkti reprezentuoti Lietuvą ir jos kultūrą šioje svar- bioje bibliotekoje.

Susidomėjau viena T. Shamio 1920 metais rašyta 96 puslapių brošiūra, išleista Tautos fondo Brooklyn'e (jau tada toks fondas buvo). Mano akį patraukė T. Shamio ekslibris, vienin- telis tame tomelyje. Kas tas Šamis, sužinojau, tik grįžęs namo i Santa Monica ir surašęs *Lietuvių enciklopedijos XXVII* tome, kad Tomas Šeimas (Šemis), gimęs 1895 metais Pensilvanijoje, buvęs žymus Amerikos lietu- vių veikėjas, kultūrininkas, autorius, redak- torius, spaustuvininkas. Jis buvęs ir Vydžių cen- tro valdyboje išdo globėju 1922-1923 metais, etc. Man dingtelėjo mintis, jog Tomas, supras- damas tą brošiūrų istorinę vertę, bus sudaręs ir dovanojęs tą istorinių brošiūrų tomelį New- berry bibliotekai.

Padėkodamas už leidimą, duotą man visą savaitę naudotis biblioteka, nusiunčiau ten savo *Lithuania 700 years* tomą. O reiktų padovanoti daugiau parinktų svarbesnių mūsų kultūros dokumentų.

Balzeko Lietuvių kultūros muziejus ir Litu- anistikos studijų bei tyrimų centras Čikagoje iš dalies užpildo mūsų kultūros reprezentacinę spraga, bet neturėtume užmiršti ir kitų in- stitucijų, kuriose irgi labai svarbu mūsų kul- tūrą tinkamai ir objektyviai parodyti. Tai turėtų būti daroma ne vien Amerikoje, bet ir ispaniškai, prancūziškai, vokiškai kalbantiuo- se ir kituose kraštuose.

Taigi ir senos ir mažos knygutės, net ekslibris kalba...

Lankantis Šveicarijoje, bevaikstant po Zuerich'o senamiestį ir „atrajojant“ studento dienas, negalėdavau praeiti pro senų knygų parduotuves, i jas nūžaukęs.

Iš jaunystės esu bibliofilas. Mano tėvas, šviesuolis, pasiūkūš mane, alkuonmeti,

(Nukelta i 4 psl.)

Labdaringas „Traviatos“ spektaklis Kaune

VIOLETA JASEVIČIŪTĖ

1996 m. gegužės 29 d. į Kauno teatro vadovą Gintą Žilį kreipėsi visuomeninės Galuonių namų globos tarybos pirmininkas R. Budrys ir sekretorė K. Galaunienė, rašydami: „Šiuo metu Valstybinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus filiale, Kaune (Vyduo al. 2) kuriamas iškilių meno ir kultūros veikėjų – Adelės Nezabitauskaitės-Galaunienės (1899-1962) ir Pauliaus Galaunės (1890-1968) memorialinis muziejus. Namo vidaus remonto darbams lėšas skyrė Kultūros bei Finansų ministerijos. Deja, jų trūkstama ekspozicijų įrengimui. Maloniai kreipiamės į Jus, prašydami finansinės paramos. Ją galetų sudaryti lėšos, surinktos už „Traviatos“ spektaklį, juo labiau, kad šiemet sukanka 75 metai nuo mūsų profesinio operos teatro įsteigimo, kurio pradininke buvo ir Adelė Nezabitauskaitė-Galaunienė. Ji atliko Violetos vaidmenį pirmajame „Traviatos“ pastatyme...“

1996 m. gruodžio 19 d. Kauno muzikinis teatras, vadovaujamas Ginto Žilio, nelikęs abejingu prašymui, surengė „Traviatos“ spektaklį, už kurį surinktos lėšos (2,130 Lt), buvo pervestos į M. K. Čiurlionio muziejaus sąskaitą ir skirtos Adelės ir Pauliaus Galaunės memorialinio muziejaus ekspozicinei įrangai.

Tą įsimintą vakarą, nepaisant žiemos staigmenų, teatre laisvą vietą nebuvo. Prieš pakylant uždangai, į sceną išėjęs Vilniaus teatro muzikos ir kino muziejaus direktorius profesorius Jonas Bruveris aptvėgė mūsų operos įtakas, siūlydamas 1996 m. akcentuodamas „Traviatos“ premjerą, kuria savo kelią pradėjo profesionalus lietuvių operos teatras. Violetos vaidmenį tuomet atliko Adelė Nezabitauskaitė-Galaunienė.

Adelė Nezabitauskaitė-Galaunienė „Hofmano pasakų“ Džuljetos vaidmenyje. Kaune maždaug 1936 metais.

Istorija mena: 1920 m. gruodžio 31 d. Kaune (Vilnius buvo okupuotas lenkų) įvyko Giuseppe Verdi „Traviatos“ premjera. Ją parengė dirigentas J. Felat-Kelpša, režisierius K. Glinskis, dailininkas V. Didžiokas, chorvedys J. Štarka. Pagrindinius vaidmenis atliko A. Galaunienė, K. Petrauskas, A. Sodeika. Kokia gi buvo ta pirmoji Violeta?

Apie tai galetų spręsti amžininkai, girdėję ir matę Adelę Nezabitauskaitė-Galaunienę Violetos vaidmenyje. Kadangi įrašų neišliko, galima remtis tik lakoniškais kitų vertinimais: „Anų laikų spauda ne sykį yra iškelusi Adelės Galaunienės balsą grožį, stiprumą, dainavimo meistriskumą, didelius vaidybos sugebėjimus, polinkį sudramatin-

tai išraiškai“ (Jonas Bruveris).

„Dar, rodos, neseniai Kauno gatvėse, muzikos mokyklos auditorijose [...] sutikdavom visų kauniečių gerbiamą dainininkę Adelę Nezabitauskaitę-Galaunienę. Iki šiol visus pažinojusius šią nedidukę trapią moterį, žavi jos taktas, meilė žmoniems, santūrus, lėtokas, bet status žemaitiškas būdas. Ji buvo dainininkė, nusipelniusi didžiulį pagarbos“ (Vytautas Jurkštas, „Literatūra ir menas“, 1970.10.31).

Iš Adelės Galaunienės interviu (Tėvynės balsas, 1957 m.): „Aš nemoku nuobodžiai gyventi. Džiaugiuosi į Lietuvos kūrybos rūmus įnešusi savo dalį ir padariusi tai, ką galėjau ir turėjau padaryti...“

Skaitant šiuos žodžius, nejuociam prieš akis iškyla kitos trapios ir savo darbui pasišventusios moters atvaizdas. Tai muzikininke Kazimiera Galaunienė, kurios rūpestį, išeikiant sunkiai įsivaizduojamas kliūtis, sparciai tvarkomas Adelės ir Pauliaus Galaunių memorialinis muziejus. Ši namą 1932 metais pastatė Paulius Galaunė pagal Arno Funko projektą. Atgavus nepriklausomybę, pastatas buvo gražintas Pauliaus Galaunės našlei Kazimierai Galaunienei, padovanojusiai jį (prioritari JAV gyvenančiai velionio dukrai Daliai Kaupienei-Augūnienei) kartu su jam priklausiusiu žemės sklypu M. K. Čiurlionio dailės muziejui. Apie šiuos namuose prasidėjo remonto darbai, o 1994 metais buvo įkurta visuomeninė Galuonių namų globos taryba, kurios tikslas – prikelti šiuos namus kilniam kultūriniam gyvenimui. Dėkodami Kauno muzikinio teatro vadovybei, liekame su viltimi, kad šis kilnus poelgis paskatins ir kitas įstaigas bei organizacijas paremti savo įnašais kuriamą mūsų mieste dar vieną kultūros židinį.

Vilniaus styginis kvartetas Amerikoje

RIMA MARJJA GIRNIUVIENĖ

Praėjusią savaitę į Jungtines Amerikos Valstybes koncertams atvyko Vilniaus styginis kvartetas. Užmojo koncertuoti JAV autorė ir pagrindinė jo įgyvendintoja – Vilniuje gimusi pianistė Golda Wainberg-Tats, dabar gyvenanti ir koncertuojanti JAV, padariusi nemažai įrašų Izraelio ir Amerikos radijo studijose.

Vilniaus styginio kvarteto (arba žinomo kaip Vilniaus kvarteto) debiutas įvyko 1965 metais. Intensyvi veikla prasidėjo 1968 metais. 1972 metais ansamblis pelnė aukščiausią tarptautinio styginių kvartetų konkurso Lieges, Belgijoje, apdovanojimą. 1973 metais jam suteiktas garbingas Vilniaus vardas, 1979 metais jis apdovanotas Lietuvos nacionaline premija. Apkeliavęs trisdešimt pasaulio šalių, apilankęs ir mažiausius Lietuvos miestelius, pagrojęs daugiau kaip 2,500 koncertų, Vilniaus kvartetas ir dabar surengia po 80 koncertų per metus, gastroliuodamas Europos, Afrikos, Vidurio ir Pietų Amerikos, Azijos valstybėse, dalyvaudamas tarptautiniuose „Gruodžio vakarų“ (Maskva), Bregenz'o (Austrija), Echtenach'o (Liuksemburgas), Corvantes (Meksika), Kuhmo (Suomija) festivaliuose.

Šių Lietuvos reprezentantų menas, pagrįstas preciziška technika, interpretavimo branda, aukšta atlikimo kultūra, visur sulaukia didelės klausytojų simpatijos ir palankių kritikos atsiliepimų. Kolektyvo interpretacijai būna bene ryškiausiai yra apibūdinusi italų spauda: „Retai tenka klausytis tokio aukšto lygio atlikėjų, grojančių neįprasta,

idomų repertuarą. Ansamblio nariai stebina ir patraukia klausytojus ne vien technikos tobulumu, subtilumu, polifoniniu skambesiu, kompaktišku garso grožiu, bet ir įsikverbimu į intymiausias muzikinio teksto struktūras, jautrių išgilinimų ir atliekamą kūrinių (Il Lavoro, 1961). Būtent tas sugebėjimas įsigilinti į skirtingiausių epochų ir stilių kompozitorių kūrinius leidžia šiam ansambliui atskleisti plačiausią išraiškos skalę, interpretuojant Haydn'ą, Beethoven'ą, Brahms'ą ar Sostakovičių bei Bartok'ą.

Vilniaus kvarteto dalyviai ištikimi savo pašaukimui, nuolat kupini naujų idėjų ir planų,

nes, kaip taikliai kadaise pažymėjo estų spauda, „jų koncertus įrašina dar vienas svarbus ir retas reiškinys – misijos jausmas“ (Sirija vasar, 1987).

Kvarteto primarius – Audronė Vainūnaitė, žinoma lietuvių kompozitoriaus Stasio Vainūno dukte. Ji mokėsi Vilniaus konservatorijos profesorius V. Radvičiaus klasėje ir Maskvos konservatorijoje, profesorius D. Oistracho klasėje.

Antrasis smuikas – Petras Kunca irgi mokėsi Vilniaus konservatorijos profesorius V. Radvičiaus klasėje, o Maskvos konservatorijoje profesorius V. Gvozdeckio klasėje.

Altistė Audronė Pšibilskienė mokėsi Vilniaus konservatorijos profesorius J. Fiedzinsko klasėje ir Maskvos konservatorijos profesorius M. Milmano klasėje. Vilniaus kvartete ji groja nuo 1994 metų vasario mėnesio.

Violončelistas Augustinas Vasiliauskas mokėsi Vilniaus konservatorijos profesorius D. Svirskio klasėje ir Maskvos konservatorijos profesorius A. Zybcevo klasėje.

Visi keturi kvarteto nariai koncertuoja kaip solistai ir įvairiuose ansambliuose. Visi keturi yra Lietuvos muzikos akademijos profesoriai.

Kiekvieno krašto žmogaus gyvenime yra pastovių vertybių, su kuriomis susigyveni, suaugi, gal net imi nebeskirti joms reikiamo dėmesio, nes jos tampa neatskiriama tavo gyvenimo

Vilniaus styginis kvartetas: (iš kairės) Petras Kunca, Audronė Pšibilskienė, Audronė Vainūnaitė, Augustinas Vasiliauskas.

Artūras Tereškinas

PARA-DOXA

1. moters hojos aplipusios purvais vienintelė žiezirba dar akyse dar naktis nesikeliu tuoj nuskabėms vaiko riksmas laikrodžio niekad neturėjau vilties žaizda vis mažėja reikia džiaugtis reikia žvesti tai kas baigiasi vienatvė ruduo lapai ant pilko asfalto sapnai vel ant kito šono vel purvas ant sienos alyvos šaka tiek nedaug eilučių tiek nedaug žiedų rojus toks šiltas norisi vertki toks šiltas mano aplkotas

2. mano raumenys nepanašūs ir tavo akis mano rankos nepanašios ir tavo lūpas kodėl nepanašūs esame prieblandoje tiksint laikrodžiui ir patirdžius byrant smėliui lyg mano asaroms nepanašūs mano plaukai ir tavo pirštus nepanašūs mano namai ir tavo namus tokie negražūs mano sapnai

3. mažas vabalas repliojais ant nemylimo veido pavargęs vabalas slydi ant akies obuolių ir ant adomo obuolio taip nejauku dejuojantis vabalas insect kartojantis žygiuoja tarsi pakuodėlių armijoj aš esu vabalas mažytis vabalas ne kafkos vabalas cukruotas aplipęs užmirtais žinganiais neatsimenama pastutine vabariene vabalas išdavęs bučiuojantis čiulpiantis kviųjų ištremtas insect.

4. pigutinis patepimas šaltas pirštus ant kaktos baigiasi kava raudas skystis ant vėstančių rankų hokis trumpa kova kūnui tik šytras dangus tik nakties pragarai liepšiedžiai liepos mėnesį kasnythaimyje kur laidjami tavo vaikai parduotos vasaros vėtrai pempės vaikystės moters sekančios artėjanti lietuvių sumaiškanti metų laikus dar ne dar palauk negiedok finis Lituanio

5. mirusi vaikystės draugė ilgais žilais plaukais slampinėja po dviejų kambariukų butelį čia nėra vonios nėra kur apsiprausti tik apsinėšusi suodžiais kriauklė stoviu nuogas prieš ją norėčiau maudytis gėda kriauklė per aukštai esu toks mažas mirusi draugė ragina greičiau laikas tuoj rinksis mano negimė svečiai jos žili plaukai drakstosi po priemusių kambari lenda ir mano akis greičiau bet aš negaliu pajudėti pakiurpusios hojos netikėtai palubėje sutiba mėnuo

Artūras Tereškinas, vienas iš dabartinės Lietuvos jaunųjų poetų, yra išleides dvi poezijos knygas: „Grindinio žuvis“ (Kaunas, 1991) ir „Absonia“ (Čikaga, 1995). Šiuo metu Artūras Tereškinas studijuoja Harvardo universitete, Cambridge, Massachusetts, ruošdamas daktarą iš astuonioliktjo šimtmečio lietuvių kultūros istorijos.

Kultūrinė kronika

dalimi: daug kam Lietuvoje toks yra Vilniaus kvartetas. Kolektyvas kasmet pateikia klausytojams naujų partiturų. Milžiniškame – 400 kūrinių – kolektyvo repertuare šalia klasikos yra per šimta nūdienos autorių kvartetų. Kolektyvas bendradarbiauja su žymiais Lietuvos ir užsienio kompozitoriais, dažnai groja su žinomais lietuvių ir užsienio atlikėjais, dėl savo gausaus repertuaro kviečiamas į įvairių šalių įrašų studijas, kur padaryta daugybė fondinių įrašų. Lietuvoje, Vokietijoje, Rusijoje, Prancūzijoje, JAV išleista daugiau kaip 30 plokštelių ir CD.

Dabartinės viešnagės JAV metu Vilniaus kvartetas ketina koncertuoti tiek amerikietiams klausytojams, tiek lietuviškomis bendruomenėms. Preliminarinės koncertų datos yra šios: sausio 16, 20, 22 – New York; sausio 26 – Norwood, Massachusetts (Boston'o kaimynystėje); sausio 29, 30 – Florida; vasario 1, 2 – Los Angeles; vasario 4, 11 Toronto (Kanada). Malonu sužinoti, kad iš pradžių koncerto atsisakiusi Čikagos lietuvių visuomenė vis dėlto nusprendė jį surengti. Vilniaus styginio kvarteto koncertas bus sekmadienį, sausio 28 diena, 12 v. vidurdienį (tuoj po 11 v.r. šv. Mišių) Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, Lemont, Illinois. Koncertą rengia „Saulutė“ ir jo pajamos bus skiriamos vargstantiems vaikams Lietuvoje.

• Kompozitorius Vidmantas Bartulis Lietuvoje laimėjo Vytauto Marijošiaus (iš JAV) prieš penkerius metus paskelbtą vienaiksmių operų konkursą. Premijuotasis kūrinys – Vidmanto Bartulio parašytas veikalas „Pamoka“ pagal prancūzų rašytojo Eugeno Ionesco to paties pavadinimo tekstą.

• Scenografe Irutė Skurdėnienė Lietuvoje su studentais ruošia spektaklį, skirtą Jono Četoto (1797-1847) jubiliejui ir jo „Giesmių apie senovės Lietuvą ir lietuvius“ vertimo pasirodymui. Šis spektaklis bus rodomas moksleivių konferencijoje, skirtoje lenkiškai mūsų šalies 19-ajame amžiuje literatūrai. Skurdėnienės nuomone, „tokia konferencija reikalinga, padedanti pajusti 19-ojo amžiaus lietuvių kultūrinį vientisumą“. Taip pat jos grupė ruošiasi Perkūno namų Kaune atidarymo šventei.

Pernai Lietuvoje vyko tarptautinė konferencija M. K. Sarbievijaus sukakčiai paminėti ir su ta sukaktimi susiję renginiai įvairiose Lietuvos vietovėse. Irutė Skurdėnienė ir jos studentų grupė Kražiuose suruošė poetinį spektaklį „Ad maiorem natus sum“ pagal M. K. Sarbievijaus poeziją. Vienas konferencijos renginys vyko Kražių bažnyčioje, Taxay-Weinger.

Vidmantas Bartulis

šv. Mišias aukėjo Žemaitių vyskupas, dalyvavo iš Romos tėvai jėzuitai kun. Antanas Liutima ir Paulius Rabikauskas.

• Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje, nuo pernai metų gruodžio 1 iki šių metų sausio 31 dienos vyksta penkių eka-giškių dailininkų paroda. Savo darbus eksponuoja: Ralph Arnold, Morris Barzani, Ghita Hardimon, Leopold Segedin ir Joan Taxay-Weinger.

Los Angeles Dailių menų klube

Los Angeles Dailių menų klubo susirinkimui 1995 m. lapkričio 26 d. pirmininkavo poetė Dana Mitkienė. Savo namo gražiam kambaryje, nuo pakopos, pakankamai skardžiu balsu prabyla, dėmesį atkreipdama variniu skambalu, padarytu iš durų rankenos:

— Gerbiamieji Dailių menų klubo nariai, pusrariai ir svečiai! Ačiū, kad nepasipuikinote, atvykote į mūsų kuklią pastogę.

Mūsų svečias, meno mylėtojas Pranas Visvydas, kalbės apie DMK narį dailininką Antaną Paškevičių, neseniai išleidusį meno knygą. (Pakelia nuo stalo, verčia didelius lapus, rodo paveikslus.) Štai, čia toji meniška dailininko Antano Paškevičiaus knyga.

Antanas Paškevičius gimė Rygoje. Jaunystėje mėgo piesti medžių saknis. Vitebske studijavo Praktinės dailės institute. Panor matomą daiktą „vaizduoti savyje“. Gyvendamas Sovietų Rusijoje, stebėjo gamtą realistiškai. Už kūrybą apdovanojamas ordinu, nors nebuvo komunistų partijoje. Antrojo pasaulinio karo metu pasitraukė pas žmonos dailininkės gimines Lietuvon. (Neseniai sveikinome DMK narę dailininkę Oną Dokauskaitę-Paškevičienę, išleidusią savo kūrybos liuksusinę knygą. O dabar, štai, ir jos vyras dailininkas Antanas Paškevičius visuomenės paleido taip pat puikiai meno knygą, su biografija.) Sovietų kariuomenei iš naujo artėjant į Lietuvą, jis pasitraukė į Vokietiją, gyveno lietuvių aplinkoje. Amerikoje dirbo New York'e kaip architektūros dailininkas.

Paškevičius paveikluose ieško tikrovės, gyvenimo pagrindų.

Los Angeles Dailių menų klubo susirinkime 1995 m. lapkričio 26 d. Mitkų namuose: (iš kairės) Robertas Kerr, Ilona Brazdžionienė-Kerr, Edmundas Arbas, Dana Mitkienė.

Algirdo Gustaičio nuotrauka

Knygai daug talkina Algimanto Kezio, Dano Lapkaus, amerikiečio dailėtyrininko Don Anderson rašiniai. Dailininko Antano Paškevičiaus kūryba verta dėmesio.

Dailininkas Antanas Paškevičius dėkoja, įterpia praieitis prisiminimu. Mano, kad kaip dailininkas dar ryškiai pasireikš. Pirmininkė Dana Mitkienė

kviečia Bernardą Brazdžionį (g. 1907 m.) kalbėti apie Alę Rūtą (g. 1915 m.) jos gimtadienio (80 metų) progą. Bernardas įžvalgiai, parinktomis mintimis, citatomis aiškiai, teigiamai dėstė apie Alės Rūtos kūrybą. Jos kūryba turėtų būti labiau išryškinta. Vardino pagrindines jos knygas. Gerai, kad Alės Rūtos knygos pradėtos

perspausdinti Lietuvoje.

Alė Rūta nuosirdžiai dėkoja. Ji šiemet (1995) neišleido jokios knygos, kai Bernardas, Vytės Nemunelio vardu, Lietuvoje išleido net dvi puikiai iliustruotas knygas jaunimeliui. Taip pat Lietuvoje išleistas dvi Algirdo Gustaičio knygos apie keliones tolimuose kraštuose — Karibu jūroje, Tobago saloje. Ir Broniaus Railos raštų nauja knyga. Malonu, kad DMK narių raštai spausdinami Lietuvoje.

Pirmininkė kviečia Bronį Railą (g. 1909 m.) prabilti apie Bernardą Brazdžionį. Gyvais, šmaikščiais pavyzdžiais, prisiminimais, literatūriniais įtarpais ryškino Bernardo kopimus ir literatūros viršūnės kalną. Paryškino Dailių menų klubą, sulaukusį dėmesio Lietuvoje. Bernardui Vytauto Didžiojo universitetas Kaune suteikė Garbės daktaro literatūrinę aureolę, o Kauno miestas Garbės piliečio titulą. Lietuvos prezidentas Bernardui paskyrė tiktai III laipsnio Gedimino ordiną. Nežinau, ar Bernardas jį priėmė. (Nepriėmė, nes ne tas Lietuvos prezidentas, ne ta vyriausybė dovanuoja. — *Metraštininkas.*)

Bronys Raila paminėjo, kad Lietuvoje Lietuvos respublikos prezidento kandidatu pasiūlytas kitas DMK narys. Tuo džiaugiamės. Malonu, kad mes visi, kaip buvome, taip ir esame bičiuliai.

Bernardas dėkoja. Jubilatai apdovanojami geleimis, daina „Ilgiausių metų“. Dana Mitkienė Bernardui Brazdžioniiui įteikia jos sukurtą, gražiai išspausdintą eilėrašį, susirinkime dalyvavusių pasirašytą:

Gerbiamam ir mylimam poetui Bernardui Brazdžioniiui, Dailių menų klubo pradininkui ir nariui:

*Laimingieji —
Lietuva ir Kaunas
Sau turėdami
Poetą, visad jauna,
Kuris kūrė Dainą,
Giesmę, Žodį,
Išiamžino, istoriškai įrodė,
Būti Garbingul!*

*Tai todėl —
1995 metų
Dvidešimt pirmąjį rugšėjo,
Jis, Devintas,
Išiliausias, Kauno Miesto
Garbės Vardą
apturėjo!*

*Mielas Dainiau,
Kilki į Parnasą,
Pagarbos pasipuošęs žvaigždė!
Prie kitų — mes naujus vardus
rašom*

*Didžioji raide
Garbės Daktras,
Dukart Piliūts,
Garbingasis Kaunietis!
Plurimos Annos!
Dana Mīkutė-Mitkienė*

„šiaudiniams žūkiams prisiminti“, datuotas 1944.7.7, paliekant Pajautą ir, netrukus, Lietuvą. Beje, Pajauta vėliau irgi pabėgo, o užtruko Lietuvoje ilgai, nes jos mama nelaimino mūsų draugystės, mat aš nebuvau inžinierius...

Taigi tas žodynas tebėra ant mano lentynos. Naudojamas. O lentynos palaipsniui tuštėja: Lietuvon siunčiu užsienyje rašytas ir išleistas knygas, o Balzeko muziejui dovanuju iš Lietuvos gautas ar pirktas vertingas knygas, liečiančias baltistiką ir ypač liuanistiką, Lietuvos istoriją, albumus ir kitką.

Su manimi apie pasaulį kartu apkeliauo ir 1935 metų maldaknygė *Karys katalikas*, sudaryta kun. Adolfo Sabaliausko, tuometinio Karo ligoninės kapeliono, 1938 metais dedikuota mano motinos sūniui, išėmanti ir Lietuvos kariuomenę išmokti kaip ginti tėvynę...

Motinos palaiką Kalifornijoje, svetimoje žemėje, jos vyro nesėję komunistai išvežti — išsisi savoje žemėje, dukte — Boston'o kapinėse, jaunesnysis sūnus Australijos žemėje užkastas, o vyresnysis guls šalia motinos. Skirstomės mes, dažnai pasiklysta ir mūsų lietuviškas kultūrinis kraitis.

Patarčiau neuždelsti, kol esame pajėgūs,

„Užjūrio lietuviai“

(Atkelta iš 1 psl.)

džiui, kompozitorius Julius Gaidelis yra penkiose nuotraukose. Knygoje iš viso yra 171 skirtingas asmuo. Tai tikrai didelė galerija! Ir sklaidžiasi puslapiai, pro akis prabėga daugybė veidų, pavardžių. Jie čia veikė, įprasmino Railos raštų nauja knyga. Malonu, kad DMK narių raštai spausdinami Lietuvoje.

Fotografų charakteriai

Kiekvienas fotografas auga skirtingomis sąlygomis, jį formuoja saviti pomėgiai, ir taip susidaro jo fotografavimo stilius.

Kazys Daugėla, kultūrtechnikos inžinierius, ilgą laiką dirbo Žemės ūkio ministerijos melioracijos darbuose ir kitose įstaigose. Ilgą laiką jis buvo apsuptas ir gamtos, ir žmonių. Šiomis sąlygomis ir susidarė jo romantišnis-impressionistinis gamtos suvokimas. Dideli gamtovaizdžiai, upės, ežerai, balti debesėliai, berželiai, lietuviškos sodybės su darželiais, su taikiais ir darbščiais žmonėmis sukūrė jo darbų romantinę nuotaiką. Jo nuotraukos vaizduoja draugystę, savos žemės grožį ir meilę jai.

Atvykęs į Ameriką, apsigyvenęs Boston'o artumoje, jis fotografavo to krašto lietuvius. Vieni vaizduojami jiems charakteringa poza, pvz., profesorius Juozas Girnius, dr. Jurgis Gimbutas, Jackus Sonda, poetas Faustas Kirša, profesorius Stepas Kolupaila. Kartais įvedami asmeniui būdingi judesiai, pvz., prel. Mykolas Krupavičius; darbo aplinkos elementai, pvz., spaustuvininkas Juozas Kapočius. Grupinėse nuotraukose ryškina jų bendrą nuotaiką: pvz., trys muzikai: Sta-

sys Santvaras, Vytautas Marijovskis, Julius Gaidelis.

Į šią knygą įdėtos keturios nuotraukos iš knygos *Išieivai iš Lietuvos*.

Algimantas Kezys, šių trijų jauniausias, nuo 1959 metų spaudoje bendradarbiavo foto nuotraukomis. Nuo 1963 metų surengė gana daug individualinių parodų, išleido keliolika fotoknygų.

Jis yra fotografas-filosofas, ir gamtoje, ir žmogaus gyvenime ieško gilesnės prasmės. Gamtos motyvai virsta simboliais, kurie stiprina vaizduojamą charakterį ir jo mintį. Toks yra kun. Antano Saulaičio portretas, kur aplinkuma, ritmingai išsilenkę medžiai, vaizduoja tą pačią mintį — vienuolį jėzuitą.

Rašytojų portretuose įvedami didesni fonai, pvz., Marius Katiškio nuotraukoje. Mėgsta Algimantas Kezys veido dalį paslepti tamsoje. Tai sukelia paslaptį, didingą dramatinę įtampą, pvz., dailininko Adomo Varno, solisto Stasio Baro portretai.

Algimanto Kezio sukurti portretai yra kupini vaizduojamų asmenų profesinės rimties.

Vytautas Maželis, daug fotografavęs Lietuvoje, ir kaip fotoreporteris gamtoje gaudęs judesio momentus. Amerikoje jis atsidėjo portretūrai, baigė jos studijas. Jis yra sukūręs daugybę portretų. Jo stilius — taurus realizmas. Žmogų jis pastebi jautriai, su visom jam charakteringom detalėm, balansuoja šviesą, kad atskleistų žmogaus grožį ir jo vidinį turtingumą. Pavyzdžiui, koks puikus jo dailininko Vytauto K. Jonyno portretas. Ir ta nuotrauka fuota įvairių profesijų galerija parodo mums jų didelį, rimtą pasaulį.

Portretus kurti Vytautas Maželis pradėjo dar tada, kai foto medžiaga nebuvo taip ištaubulinta, nebuvo taip jautri šviesai. Naudojo studijos apšvietimą.

Šeimininkė dalyvavusius ir vėl nustebino lietuviškiu vaišingumu. Tolimesniu Dailių menų klubo pirmininku tampa Algirdas Gustaitis.

Kas išleis Dailių menų klubo metraščius?

Los Angeles Dailių menų klubo metraščių pradėtas nuo pirmojo DMK susirinkimo, įvykusio 1956 metų gegužės mėnesi.

Jau baigti penki dideli tomai (knygos). Tenai daug atsilankiusių, dalyvavusių menininkų, kultūrininkų irrašų, pranešimų, kitur neskelbtų raštų, nuotraukų, atspaudų. Kitais viršeliais. Tituliniai lapai papuošti dailininko Prano Gasparonio spalvotais piešiniais.

Pradėtas šeštas DMK tomas. Metraščių yra vienu vieninteliai

Taip sukūrė reikšmingų portretų, pvz., profesorius Kazio Pakičio portretą. Dabar fotografinės medžiagos sukurtos labai jautrios šviesai. Tai pakeitė ir nuotraukų stilių. Dabar ieškoma natūralaus atsikleidimo aplinkai. Nuotraukose daug paprastumo ir daug poezijos.

Bet kodėl taip nutiko?

Vytauto Maželio nuotraukų rinkinyje randi nuotraukų, kurios yra pilkos, neturi intensyvumo, atrodo kažkaip „išplautos“. Tose nuotraukose juodoji spalva nebetenka savo jėgos, silpnas šviesos ir šešelių žaismas. Todėl ir nuotrauka pasidarė pilka, negyva, „išplauta“. Ir kodėl taip pasidarė? Kažkas sakė, kad tos Maželio nuotraukos buvo blogos.

Taip nėra. Vytautas Maželis yra prityręs fotografas profesionalas, žino, kas yra nuotraukos gyvybės išpūdis, šviesos ir šešelių žaismas. Tų nuotraukų originalai yra puikiai, bet jos knygoje blogai išspausdintos. Pz., Pr. J. Kairio nuotrauka yra viena iš geriausių, sudėtinga ir turtinga, kondensuota, o knygoje — pilkutė, pilkutė. Blogai išspausdintos Juozo Brazaičio, Nijolės Palubinskienės nuotraukos ir nemažai kitų.

Tai rodo, kad spaustuvė savo darbą atliko paviršutiniškai, nepastebėjo, kaip veikia mašinos, ar užtenkamai dažų buvo mašinų voluose. Bet yra tekę matyti ir gerai išleistų fotoalbumų, kurių darbus atliko Vilniaus spaustuvės.

Pasigendama ir knygos turinio. Knyga didelė, daugybė žmonių. Kai reikia kokių nors portretų surasti, turi verstis daugybę puslapių. Kazio Daugėlos knygoje *Išieivai iš Lietuvos* toks turinys atskirai išspausdintas ir įdėtas į knygą. Tai buvo galima ir šiuo atveju padaryti.

***

Tokių fotoalbumų išleidimas pareikalauja daug darbų ir didelių lėšų. Esame dėkingi visiems, kurie ėmėsi to sunkaus darbo ir *Išieivai iš Lietuvos* atnešė į mūsų tarpą ir į Lietuvą. Taip išieivija bus artimesnė Lietuvai, kuri okupacijos metais buvo kaip gulbė uždarytame narve, palaužtais sparnais ir bedalė. Ir ta išieivija visom išgalėm šaukė ir kovojo, kad „gulbė“ galėtų vėl laisvai skristi ir savo gyvenimą. Tai darė visi lietuviai, kuriems rūpėjo Lietuva. Šis fotoalbumas saugos tų emigrantų ir jų žygių prisiminimą.

Gaila, kad ši knyga sunkiai gaunama. Nežinia, kas gali ją įvežti, kas rūpinasi jos paskleidimu mūsų tarpe. O tokios iniciatyvos turėtų kas nors imtis, nes knyga yra šviesa ir lietuviškos stiprybės nešėja. Palaikykime ją ir visur skleiskime.

Metraštininkas

Knygos kalba, keliauja

(Atkelta iš 2 psl.)

parodė knygų spintelę ir devynis toms Teodoro Narbuto *Dzieje Narodu Litewskiego* (Lietuvių tautos istorija) originala, 1835-41 metais išleista ir sakė: sūnau, jeigu namai degtu, tai gelbėk visų pirma šias knygas. Vėliau, gimnazijoje mokytojas ir auklėtojas (o tarp mokytojų tais laikais mažai buvo auklėtojų!) Sokolovas, lingvistas, Panevėžio berniukų gimnazijos bibliotekos šeimininkas, išskeldavo aukštin knygą ir saukdavo: „Raitelis be galvos — arklys be uodegos“. Grūdavomės ta knyga nučiupti. Atvertus viršelį paaiškėdavo, kad tai Homero *Iliada* ar *Odiseja*... Jis, Sokolovas, išmokė mus knygas vertinti ir skaityti tik vertingas knygas.

Taigi viename antikvariate randu knygą apie vokiečių pavardes, išleista 1911 metais Heidelberge, Vokietijoje. Sukosejes gerokai šveicariškų frankų, tapau tos knygos patenkintu savininku. Kartu su kitomis knygomis, senais Lietuvos žemėlapiais, atvirukais parsivežiau namo į Santa Monica. Kruopščiai peržiūrėdamas atsivežtus lobius, atverčiau tos Heidelberge išleistos knygos viršelį ir staig-

mena: viršelio kampe priklijuota mažytė etiketė: „Priebačis — Knygnas-Laisvės alėja 48“. Nuostabu. Heidelbergas (1911 m.) — Kaunas — Zuerich'as — Santa Monica — ir, eventualiai, Vilnius (1995 m.). Knyga tikrai keliauja.

***

Vertindami knygas, mes jų tūkstančiais siunčiame į Lietuvą, gausiai gauname ir iš jos. Vienaip ar kitaip jas vertiname. Ne kurios mums turi ne vien praktiška, bet ir sentimentalioji vertė, ir su jomis sunkiausia skirtis. Aš tebeturiu vieną, vienintelę knygą, kurią pasiemiau bėgdamas iš Lietuvos. Ji su manimi apkeliauo apie pasaulį (beveik, reikia ją tik į Kauną parvežti...). Gaila tik, kad ji jau baigia sutrūnyti nuo spaustuvės blogu dažų ir karo meno popieriaus.

Tai K. Almino (Alminausko), su kuriuo vėliau buvome kaimynai Santa Monicoje, paruoštas, 1942 metų leidimo *Vokiškai lietuviškas žodynas*, man dovanotas mano tuometinės draugės Pajautos ir dedikuotas su užrašu

dabar ir patys išdalinti lietuvių kultūros tur- tus, esančius mūsų rankose, pagal nuožūrą ir norą. Yra Balzeko Lietuvių kultūros muziejus Čikagoje, yra Lituaniščių tyrimų centras, ALKA, yra ir Lietuva.

Skandui pagaltoti apie ankstyvo, svarbaus Amerikos lietuvių veikėjo, visuomenininko, knygų leidėjo, etc., kunigo Antano Miluko (1871-1943) sukauptos didelės, mums labai brangios ir svarbios bibliotekos likimą. Jam mirus, pilnas sunkvežimis knygų, susirašinėjimų ir kitos istorinės medžiagos buvo išverstas į miesto šiukšlyną...

Klauskime savęs: ar kartais ne per ilgai laikome knygas savo glėbyje, dažnai jau perskaitytas arba iš viso nebeskaitomas ir laikomas kambario papuošimui?

Iš asmeniškios patirties žinau, kad jau daug knygų atsirado ten, kur neturėjo atsirasti — šiukšlių sąvartynuose arba, geriausiu atveju, Salvation Army lentynose... Jei niekas jų nepirko, jos „nukeliavo“ į sąvartynus, nes laukėme, kol nebegalime daryti sprendimų, kokius mes dar gyvi ir sveiki būdami būtume padarę.

Apgailestina, bet tokie dalykai ir dabar atsitinka, nes anūkai ir proanūkai, nemokėdami lietuviškai skaityti, nežino kur lietuviškas

knygas dėti, ko jos vertos. Gaila, kad mes nedarome jokių pastangų jas iš „trečios ar ketvirtos generacijos nuo žagrės“ rinkti, išsaugoti.

Man neseniai ir pripuolamai pasisekė išgelbėti Čiurlionio reprodukcijų albumą ir storoką jo paveikslų puikų tomą iš vieno „veikėjo“ atmatų dėžės tarpugatvyje. Pasitaiko. Knygos kartais ir žūna, gelbėkime jas.

***

Net Sibire knygos buvo labai branginamos. Cituoju: „...knygas tvarkė šimtai politinių kalinių, kurie atsisakydavo vežtis šiltesnį drabužį, o veždavosi knygas“, rašo buvęs politikas A. Andreika (*Lietuvos aidas* Nr. 173, 1996.8.24). Didiesnio testamento knygos vertė vargu ar rasime.

Dramatiškesnė yra Antano Miškio eilėraščių ir jo psalmių odiseja iš Sibiro į Lietuvą. Gimę posmai ant beržo toties, nežmoniškoms sąlygomis, parvežti į tėvynę, tapo pozicijomis knyga *Sulaukti kryžiai*. Koks paminklas Miškiniui!

Tokios knygos sunkiai gimsta, bet labai garsiai kalba. Tik reikia mokėti klausytis...